

Timur Dönemi Hediye ve Hediyeleşme

Timur Period Gift and Gifting

Mehibe ŞAHBAZ^a, Hasan TAŞKIRAN^b

^a Öğr. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü
e-Posta: msavas@cu.edu.tr , <https://orcid.org/0000-0002-0597-925X>

^b Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
e-Posta: htaskiran@beu.edu.tr , <https://orcid.org/0000-0002-4320-8851>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi:	15.02.2020
Kabul Tarihi:	29.05.2020
Yayın Tarihi:	29.06.2020

Özet

Tüm kültürlerin var oluşlarında ve devamında çok önemli bir yeri olan “hediye” kavramı, devletlerarası ilişkilerde diplomasinin temel taşlarından biri olmuştur. Devletler arasında elçilerin herhangi bir sebepten dolayı gidip-gelişlerinde meseleyi oluşturan mevzunun çok önemli bir payı ola gelmiştir. Ayrıca Hediyeleşme her toplumda sosyal ilişkilerin kurucusu, yenileyicisi, güçlendiricisi ve pekiştiricisidir. Sosyal ilişkiler kapsamında etkileşimli bir bağ ve kültürel değerlerin karşılıklı olarak yapıldığı bir buluşma köprüsü olurken, bazende siyasi mesajlar vererek savaşlara sebep olmuştur. Hediyeler bir nevi devletlerin birbirlerine bağlılığını bildirmede bir araç olmuştur. XIV. yüzyılın ikinci yarısında Semerkand’da ortaya çıkan Timurlular Türk-Moğol geleneklerine bağlı olup kısa sürede bölgede hâkimiyetlerini sağlayarak Türk tarihinin büyük devletleri arasına girmişlerdir. Timurlular yabancı devletlerle olan ilişkilerinde birçok hediyeler almışlar ve hediyeler vermişlerdir. Yabancı devletler kimi zaman Timurlulardan savaşlarda aman dilemek kimi zamanda Timurlulardan yararlanmak için göz boyamak amaçlı hediyeler göndermişlerdir. Timurluların tarihinde siyasi, ictimâî, iktisadî ve gündelik hayatta yer edinmiş hediyeleşme geleneğinin birçok örneğine rastlamaktayız. Timurlu Devleti başta Osmanlı, Çin, Mısır, Ermeniler, İspanya, İran, Akkoynlular gibi birçok devletlerle siyasi, iktisadî, askerî ilişkiler içerisinde olmuştur. Çalışmamızda Timurluların bahsini ettiğimiz devletlerin hükümdarları veya beyleri ile sultanları arasında teâti olunan hediyeler, bu hediyelerin anlamları, hangi vesile ile geldikleri veya gönderildikleri belirtmeye çalışacağız. Ayrıca Timurlular’da başta hanedan üyelerinin, devlet ricâlinin, seçkin ve sıradan kimselerin kendi aralarında hediyeleştikleri ve bu hediyeleşmesinde çeşitli nedenlere dayandığı görülmektedir. Timurlularda akrabalık, dostluk, tâbi ve metbûlar arasında sevgi, hürmet, zafer kutlama, barış, bayram, düğün, doğum, sünnet, zıfaf, taziye, yardım ve hâkimiyeti tanıtma gibi amaçlarla hediyeleştikleri görülmektedir. Bu hediyeler başta hil’at olmak üzere altın, çeşitli mücevherler (firuze), para, gulâm, cariye, kâğıt, kürk, at, deve, merkep ve giyim kuşam olarak kullanılan her türlü eşyanın hediye olarak verildiği ve alındığı görülmektedir. Timurlu Devletinde hediyein kıymeti çok önemlidir. Bu sebepten dolayıdır ki yabancı ülkeler elçiler vasıtasıyla Timurlu hükümdarlara mücevher olarak firuze göndermeye dikkat etmişlerdir.

Timurlu hükümdarlarının gücüne göre hürmet ediliyor ve hürmete göre de hediyein değeri artıyordu. Yine Timurlulara birçok ülkeden çeşitli amaçlar doğrultusunda takdim edilen hediyelerin kabulünde Timurlularca belirlenmiş belirli kurallar vardı. Bu kurallara oldukça önem veren Timurlular bu kurala aykırı bir davranışta bulunulduğunda hakaret olarak nitelendirirdi. Aynı şekilde çeşitli ülkelerden elçiler vasıtasıyla gönderilen hediyelere karşılık, Timurlularda bu ülkelerin elçilerine toy ve eğlenceler düzenleyerek hediyeler vermekteydiler. Elbetteki yabancı ülkelere gelen bu elçilere verilen eğlencelerin süresi, büyüklüğü, ikramların çeşitliliği ve hediyelerin değeride ülkelerin gücü ve kudretine göre değişmekteydi. Timurlularda hediyein çokluğu ve azlığı da önemlidir. Timurlulardaki hediyeleşme geleneğinden bu devletin maddi ve manevi güçleri hakkında da bilgi edinmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Timurlular, Hediye, Kültür, İlişkiler, Gelenek.

GİRİŞ

Arapça kökenli bir kelime olan “hediye” Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle birlikte Türkçeye geçmiştir. Hediye’nin çoğulu “hedâyâ” ise zaman zaman tarihi metinlerde kullanılmıştır. Hediye, kelimesinin Türkçe karşılığı ise armağan’dır. Bazen Farsça bir kelime olan “piş-keş” de kullanılmıştır (Pakalın, 1993:794). Ancak hediye, farklı amaç ve beklentiler çerçevesinde “armağan, ihsan, lütuf, inayet, hibe, bağı, bahş, behiyye, yadigâr, hörmet, bahşiş, eşantiyon, çorba parası, çay pulı” ve benzeri sözcüklerle de ifade edilmektedir (Özdemir, 2008:468). İnsanlık tarihi kadar eski olan ve iyi niyetin göstergesi olan hediye yahut hediyeleşme toplumu oluşturan bireyler arasında gerçekleştiği gibi devletlerarasında da başvurulan önemli bir iletişim aracıdır. Öyleki devletlerarası siyasi ilişkilerde karşılıklı olarak hediye verme devletlerin ilişkilerini olumlu ve olumsuz yönde sağlamada etken olmuştur. Bazen devletlerarası karşılıklı olarak verilen hediyeler kararların değişmesinde rol oynarken bazen de barışın sağlanmasına aracı olmuştur. Birçok milletin tarihinde hükümdarların tahta çıkışları, vefatlarında, sünnet törenlerinde ve evlilik merasimlerinde karşılıklı olarak hediyeler alınıp verilmiştir. Ayrıca zor durumda kalmış olan devletlerin aman dilemelerinde veya karşı devletlerden askerî yardım istemelerinde hediye vermek önemli bir rol oynamıştır. Tarih boyunca farklı coğrafya ve medeniyete ait devletlerde olduğu gibi Türk devletlerinde de bu tür hediyeleşme ritüellerini yoğun olarak görmek mümkündür. Farklı amaçlara hizmet eden hediyeleşme ritüelinin en yoğun yaşandığı Türk devletlerinden biri de Timurlu devletidir.

Bilindiği üzere Çağatay Devleti’nin zayıflama sürecinde tarih sahnesine çıkan Timur (Roemer, 1979:346), Çağataylarla kurmuş olduğu akrabalık yoluyla önemli bir güce erişmiştir (Andican, 2019:22).. Timur, kendi adını vermiş olduğu Timurlular devletini merkezi Semerkant olan çok geniş bir coğrafya üzerine kurmuştur (Aka, 2017:43). 1382 yılından 1405’e kadar Delhi’den Moskova’ya, Orta Asya’dan Tanrı Dağları’na, Anadolu ve Toroslar üzerinden Avrasya’ya kadar “Kuvveti sonsuz” olarak nitelendirilen ordularıyla oldukça geniş toprakları hâkimiyeti altına almıştır (Manz, 2006:12). Timur’un kendisinden sonra gelen halefleri bu toprakları elde tutmayı başaramamıştır. Geniş bir coğrafyaya üzerinde hâkimiyet kuran Timurlular, yakın veya uzak komşusu; Osmanlı, Çin, Mısır, Ermeniler, İspanya, İran, Akkoyunlular gibi birçok devletlerle siyasî, iktisadî, askerî ilişkiler içerisinde olmuştur (Clavijo, 1993:82). Timurlu devleti ilişkide olduğu bu devletlerle münasebetlerini sürdürmek için elçiler vasıtasıyla karşılıklı olarak hediyeleşmeye yoluna gitmiştir (Clavijo, 1993:83). Bunun yanı sıra Timurlu devletinin içtimai, siyasi, iktisadî, kültürel ve gündelik hayatlarının belli dönemlerinde da hediyeleşme geleneğinin olduğu ve bu hediyelerin miktarı, cinsi ve değeri bilinmektedir. Ayrıca hediyeleşme devletlerarasındaki ticari ilişkilerin sağlanmasında vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Timur’un kendisi ticaretten elde edilen gelirin Timurlular için en büyük gelir kaynağı olduğunu bilmekteydi. Timur 1402 yılında Fransa kralına dünyanın tüccarlar sayesinde zenginleşip gelişeceğine dair mektup yazarak ticaretin önemini vurgulamıştı (Aka, 1994: 201) Bu sebeptendir ki Timur ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin sağlanmasında elçilik müessesesine ve hediyeleşmeye büyük önem vermiş olup komşu ülkelerle ilişkileri karşılıklı hediyeleşmelerle iyi tutmaya çalışmıştır.

1. Timur'un Tabii Beylikler, Komşu ve Diğer Devletlerle Hediyeler

Merkezi Semerkant olan çok geniş bir coğrafya üzerine kurulan Timurlu Devleti, doğuda Hindistan ve Çin'den, batıda Anadolu ve Suriye'ye kadar uzanan büyük bir coğrafyada yaklaşık 137 yıl hüküm sürmüştür (Grousset, 2011:414). Timurlular bu süreçte başta tabii bey ve emirlerin yanı sıra Timurlularla yakın yahut uzak Çin, İspanya, İran, Osmanlı, Mısır ve Ermeniler gibi birçok devlet veya hanlıklar ile münasebet içerisinde olup birçok vesileler ile bu devletlerle karşılıklı olarak hediyeler teâti etmişlerdir. Hediyeler, devletlerarasındaki siyaseti belirlemede, dengelerin sağlanmasında ve çıkarları doğrultusunda karşı devleti hoş tutma gibi durumlarda önemli rol oynayan unsurlardan biridir. Hediyeler, devletlerin birbirlerine bağlılığını bildirmeleri sırasında da önemli yere sahip olmuştur. Nitekim bu sırada gelen elçiler eli boş gelmemekte, bağlılıklarını bildirecekleri devlete birtakım hediyeler sunmaktaydılar. Timurlu Devletine ait kaynak ve araştırmalardan edindiğimiz bilgilere göre Timurlularla komşu ülkeler ve beylikler arasındaki en fazla hediyeleşmenin olduğu dönem Timur dönemidir. Timur'un halefleri Şahrüh, Uluğ Bey ve Halil Bey zamanında Timurlular daha doğuda bulunan ülkelerle dostça ticari münasebetler kurularak komşu devletlerle olan ilişkilerde hediyeleşme ön plana çıkmıştır. Timur Devleti'nde hediye sunmak, hediye almak yahut hediyeleşmenin amaç ve hedefleri farklıydı. Bu bağlamda metodik bir yaklaşımla en yakından en uzağa doğru Timurluların farklı coğrafyalardaki otoritelerle hediyeleşmesini ele almakta fayda vardır.

Timur'un güçlenmeye başladığı bir zamanda önceleri Çobanlı ve Celayirli mücadelelerinden etkilenen Şirvanşahlar, sonraları Altın Orda devleti ve Timurluların çekişme sahasına dönüştü. 1386 tarihinde Timur'un Toktamış Han üzerine yürümesi sürecinde Toktamış Han yaklaşık 90 bin kişilik bir orduyla karşılık vermek için Derbend'den geçerek Şirvanşah topraklarını yağmaladı. Buna mukabil Şirvan Hâkimi Şeyh İbrahim (1379-1417) Toktamış Han tehlikesinden kurtulmak için Timur'a yanaşmak zorunda kaldı. Şirvanşah Şeyh İbrahim bunun için kıymetli ve büyük hediyelerle Timur'un huzuruna çıkmaya karar verdi. Ancak bunun öncesinde Timur nezdinde tabii ve metbû hukukuna göre kabul görebilmek için onun adına hutbe okutarak sikke bastırdı (İbni Arabşah, 2012:131,132). Karabağ'da bulunan Timur'un huzuruna çıkmak için hazırlığını yapan Şeyh İbrahim, hükümdarlara 9 çeşit hediye ve 9 adet köle yanında armağan verilmesi geleneğine göre hazırlığını yaptı. Esasen Timurlularda verilen hediyelerin sayıları her zaman için önemli olmuştur. Eski Türklerde ve Timurluların halefi sayılan Çağataylarda olduğu gibi Timurlularda da 3, 7, 9 gibi sayıların şans ve uğur getirdiğine inanıldığı için hediyeler kutsal kabul ettikleri bu sayılar kadar verilmekteydi (Taşağıl, 1995:50). Çağatay Hanlarının âdetlerine göre, Timurlularda bilhassa 9 sayısı kutsal kabul edilmiş ve kendilerine sunulan hediyelerin 9 sayısında olmasına dikkat etmişlerdir. Şayet sunulan hediyelerin 9 sayısının altında veya üstünde olmasını kendilerine karşı bir hakaret olarak kabul ederlerdi (İbni Arabşah, 2012:132). Kıymetli hediyeler ve köleleriyle Timur'un huzuruna çıkan Şirvanşah İbrahim, o sırada Karabağ'da olan Timur'un huzuruna Çağataylıların âdeti gereğince, kıymetli 9 hediye yanında 8 köleyle çıktı. Hediyeleri kabul merasiminde hediyeleri takdim edince

bunları kendisinden alan görevliler “*dokuzuncu köle nerede?*” diye sorduklarında Şeyh İbrahim 8 kölenin arasına girerek “*dokuzuncu da benim, ben kurbanım*” demiştir. Şirvanşah İbrahim’in verdiği bu cevap karşısında şaşkınlık ve hayranlık duyan Timur ona, “*hayır, sen köle değil benim oğlum ve bu ülkedeki vekilim olacaksın*” diyerek onu Şirvan hâkimi olarak tanıyıp Şirvan eyaletinin valiliğine atadı (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:155; İbnArabşah, 2012: 132; Hvandmır,1333: 439; Barthold, 1975: 573; Paydaş, 2006: 116,117). Şirvan Hâkimi Şeyh İbrahim’in Timur’a sunduğu hediyeler ise 9 kılıç, 9 yay, 9 çadır, 9 ağır kumaş, 9 cins at ve 8 cariyeydi (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013: 155). Ancak sunulan armağanlar arasında hiç şüphesiz bozkır toplumları için hayati öneme sahip bir araç olan atlarla ilgili bazı kaynaklarda 6 bin baş at, gibi çok fazla bir sayı bilgisi yer almaktadır (Ca’ferî b. Muhammed el-Hüseyî, 2011: 4; Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvinî, 1379: 267).

Timur’un batı yönündeki seferleri sırasında sonraları Anadolu’da onun sadık emirlerinden biri olacak olan Erzincan Hâkimi Mutahharten’de her fırsatta Timur’a elçilerle birlikte kıymetli hediyeler göndermiştir. 1386 yılında Timur’un Batı İran’da görünmeye başlaması ve 1387 yılının kışında Karabağ’da konaklaması, Erzincan Emiri Mutahharten’i kaygılandırmaya başladı. Ancak Timur, Mutahharten’e elçi göndererek onun itaatini istedi. Buna mukabil Mutahharten bağlılığını bildirdi. Elçinin gönlünü alıp iyi ağırlayıp kıymetli hediyelerle birlikte geri gönderdi (Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî, 1990: 309). Timur’a bağlılığını bildirmiş olsa da Emir Mutahharten yine de ondan korkmaktaydı. Öyleki Timur Ahlat’ı zapt etmesi ve tekrardan Van gölü havzasında inip Bargiri ve Van’ı aldığı sırada Mutahharten elçisiyle birlikte kıymetli hediyelerle gönderip itaatini bildirdi. Timur ise huzuruna gelen elçiye taltif ederek hil’at giydirip geri gönderdi. Mutahharten’in bağlılık bildirmesi karşılığında Timur, onun Erzincan hâkimiyetini tanıdı (Nizamüddin Şami, 1987:125). Timur’un 1393/1394 tarihinde çıkacağı Anadolu seferini duyan Mutahharten, Kadı Burhaneddin tehlikesinden dolayı Timur’a bağlılığını sürdürdü. 1394 yılının yazında Aladağ’dan Avnik kalesini almaya yöneldiğinde Üç kilise mevkiinde muhteşem bir alayla birlikte Timur’un huzuruna kıymetli hediyelerle çıktı. Timur ise Mutahharten’e izaz, ikram ile hil’at, kemer ve külahla taltif etti (Abdurrezzak-i Semerkandî, 1383:826; Nizamüddin Şami, 1987:187). Hindistan seferi sonrasında Timur, 1399/1400’da Azerbaycan’a geldi. Onun Batı İran’da görülmesine en çok sevinen ise Mutahharten oldu. Hızlıca Timur ile temasa geçmeye çalışan Emir, Timur’un Gürcistan seferi hazırlıklarını yaptığı sırada Karabağ’da Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey ile birlikte onu ziyaret etti ve hediyeler sundu (Ebû Bekr-i Tihriânî, 2014:43,44). Buna mukabil Timur ise Emir Mutahharten’e ihsanda bulunarak ona, tuğ, âlem, hançer ve nekkare’nin yanı sıra hil’at, külah ve altı kemer hediye etti (Hâfız-ı Ebrû, 1385:887; Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:335; Nizamüddin Şami, 1987:256). Başta Timur olmak üzere onun evlat ve torunları kendilerine gelen hediyelere misliyle mukabele etmişlerdi.

Hediye vermek yahut hediye almak bir bağlamda affetme, affedilme, bağışlanma veya aman dilemenin bir başka ifade biçimiydi. Bu tür hediyeleşmeyi en fazla Timur’un Gürcistan Seferleri sırasında Gürcü Krallarıyla gerçekleştiğini müşahade etmek mümkündür. Bilindiği üzere Timur 1386-1403 tarihleri arasında Gürcistan’a 6 sefer düzenledi. Bu seferlerin temel

amacı, Toktamış Han'ın Gürcülerle birleşmesini engellemenin yanı sıra Gürcülere yönelik gazada bulunarak İslam'ın onlar arasında yayılmasını sağlamaktı. Timur, 1386-1388 tarihlerinde çıkmış olduğu seferler sırasında Kafkasya'daki birçok şehir ele geçirdi ve Tiflis'e kadar geldi. (Aka, 2017: 18,19). Tiflis kalesini kuşatarak Gürcü Kralı V. Bağrat ve kraliçe Anna'yı esir aldı. Kral Bağrat, esir olarak Karabağ'a getirildi. Timur, ona İslam dinine girmesi halinde onu ve diğer esir Gürcüleri serbest bırakmayı teklif etti. Buna karşılık Kral Bağrat Müslüman oldu. Bağrat'ın Müslüman olmasına çok sevinen Timur, ona büyük hediyeler, hil'at ve idaresindeki yerlere yenilerini ekleyerek serbest bıraktı (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:153,155; Brosset, 1849:653). Timur'un Kral Bağrat ile yaşamış olduğu durumun bir benzerini Bağrat'ın oğlu Kral VII. Giorgi ile de yaşamıştır. 1395'te babasının yerine geçmiş olan Kral VII. Giorgi, Timur'un Gürcistan üzerindeki hâkimiyetini tanımayarak, başta Şaki hâkimi Sidi Ali ve Ahmet Celayir'in oğlu Tahir'i yanına aldı (Hâfız-ı Ebrû, 1385:887,888). Timur'un Hindistan Seferinde (1398) olmasını fırsat bilerek Azerbaycan valisi Miranşah'ın akli dengesinin yerinde olmadığı durumunu kullanarak güçlenmeye başladılar (Yücel, 1989:63,64). Hindistan Seferi dönüşünde Timur, 1399'da Gürcistan seferine çıktı. Sefer sırasında Timur, Kral Giorgi'ye itaat için elçi gönderdiyse de Gürcü kralı büyük bir kibre kapılarak bunu kabul etmedi. Timur'un Gürcülere ait birçok kaleyi alması karşısında Kral Giorgi, Celayirli Ahmet'in oğlu Tahir'i koruyamayacağını anlayınca onu Anadolu'ya gönderdi. Ayrıca Timur'a aman dilemek için de İsmail adındaki bir Müslüman'ın aracı yaparak hediyelerle birlikte ona gönderdi Abdurrezzak-iSemerkandi, 1383:828; Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvinî, 1379: 276,277). Bu defa kabahatlerini af ile geri dönerse itaatten hiç ayrılmayacağını ve Müslümanlara eziyet etmeyeceğini hizmetkârlık vazifesini yerine getireceğini bac ve cizye vereceğine dair yemin etti (Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, 2011:10; Nizamüddin Şami, 1987:258,259; Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:337). Ancak Timur, Gürcü Kralını affettikten sonra Kral tekrardan itaatten ayrıldı ve düşmanca tavırlarını sürdürmeye başladı (Hâfız-ı Ebrû, 1385:890-891). 1400'te Timur Gürcülerin üzerine sefere çıkınca Gürcü Kralı VII. Giorgi Timur'a itaatlerini bildirdi. Ancak bir yıl sonra Gürcüler tekrardan Timur'a bağlılıklarını yitirdiler. Timur, Şemkür mevkiine geldiğinde Gürcüler kaçtılar. Ancak Gürcüler, Timur'un gazabından kurtulmak için ona elçiler aracılığıyla atlar ve diğer bazı hayvanların olduğu hediyeler göndererek bunları Timur'a peşkeş ettiler ve şu talepte bulundular; *“Emir hazretleri, âlemlerin tanrısı ve bütün merhametlilerin merhametlisi olan Tanrı'nın bir gölgesidir, Tanrı'nın rahmeti ise Müslümanlara, kâfirlere, müşriklere şamildir. Onun kerem sofrasından herkes nasibini alır. Onun merhamet ve ihsanından herkes müstefit olur; binaenaleyh Emir'in ve Allah'ın bu âdetine itibaren, merhamet ederek bizim kabahatlerimizi affetmesini rica ederiz, bu defa da bize mühlet versin. Eba ve ecdadımız, eski padişahlar zamanında nasıl bu topraklarda yaşadılarsa biz de yaşayalım. Haraç ve vergi malını hazine-i mamureye gönderelim. Her seferde ne kadar arzu edilir ve karar verilirse o kadar asker; cizye arzu edilirse verelim muktezasınca emn-ü amanda olalım”*. Emir Timur onların bu ricalarını dinledikten sonra onları affederek hediyelerini kabul etti. *“Ayrıca bundan sonra bağlılık ve itaat dairesine girerek bendelik hizmetinde kusur etmemelerini, gönderip*

getirme ile gidip gelme kapılarını açmalarını ve Müslümanların her şeyini aman ve emniyet altına alarak onları aziz ve muhterem tutmalarını, dinsizlerin kaide ve ayinlerini Müslümanların memleketlerinde alenen yapmamalarını şart koştu; onlar da bu şartı kabul ile bunun üzerine yemin ettiler”. Timur, gelen Gürcü elçilerine bunları söyledikten sonra onlara ikramlarda bulundu hil’atlar verdi ve gönüllerini hoş ederek onları geri gönderdi (Nizamüddin Şami, 1987:290,291). Gürcü halkı Timur’a hediyeler göndererek aman dilerken Gürcü Kralı VII. Giorgi de kardeşi Constantine ile birlikte Timur’a birçok hediye göndermiş ve af dilemişti (Abdurrezzak-iSemerkandi, 1383:895). Kral kardeşi aracılığıyla Timur’a cizye vergisi vererek askeri destek sağlayacağını ilettiler. Buna karşılık Timur Gürcü Prensi Constantine’ye hediye ve hil’at vererek abisini, Müslümanlara iyi davranması karşılığında affettiğini, söyleyerek onu gönderdi (Ca’ferî b. Muhammed el-Hüseynî, 2011:24; Şerefüddin Ali Yezdi, 2013: 378,379; Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvinî, 1379:336).

Ankara Savaşı sonrası Gürcü Kralı VII. Giorgi, Timur’u zaferden dolayı tebrik etmedi. Bu durum Timur’un tepkisine neden oldu. Timur, Mingöl’e geldiği vakit, Gürcü kralı ile çekişme halinde bulunan kralın kardeşi Constantine ve Samtshe Beyi İvane Ağbuğasdze Timur’un huzuruna çıkarak ona hediyeler taktim ettiler. Bu sırada endişeye kapılan Kral Giorgi de Timur’a elçiler aracılığıyla hediyeler gönderdi. Ancak Timur onun hediyelerini kabul etmedi. Zira kralın önce Timur’un huzura çıkması gerekmektedir. Bunun üzerine Kral Giorgi, elçileri yeni hediyelerle birlikte tekrardan Timur’un huzuruna göndererek; onun merhamet buyurarak teminatı evvelâ aldıktan sonra huzura gelen Mardin hükümdarı ve diğer emirler gibi kendisinin de sonradan gelmesine müsaade buyurmasını talep etti (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:413,415). Ancak Timur, bunu kabul etmeyerek kralın göndermiş olduğu hediyelerin hepsini mecliste hazır bulunanlara dağıtarak gelen elçilere; “*Ona deyin ki; senin meselen diğerlerinin meselelerine benzemez, eğer cezadan kurtulmak istersen, hiç düşünmeden gel ve huzura geldiğinde eğer Allah yardımını yoldaş eder de Müslüman olursan, o zaman senin hakkında ne kadar çok lütuf ve ihsan edildiğini âlem görür ve işitir. Eğer Tanrıdan tevfiik bulmazsan sana yapacağım hiçbir şey yoktur, çünkü Cenabı Hak buyuruyor, sana yalnız cizye tarh ederim. Malın, ırzın, kadın ve çocukların masun kalır. Sana izaz ve ikram ederim ve memleketini yine senin uhdede bırakırım. Eğer badema bir mazeret gösterirsen hiç kabul edilmez*” dedi (Nizamüddin Şami, 1987:332,333).

Timur’un 1403’te çıkmış olduğu Gürcistan seferinde Gürcüleri elindeki müstahkem kalelerden biri olan Kurtin/Kertin’i sonra Berts/Birtvis aldı. Kalenin düşmesi Gürcü halkı ve Kral nezdinde büyük bir korku yarattı. Bu muhkem kaleyi düşüren Timur, Abhaza üzerine yürürken Kral Giorgi, bütün Gürcü memleketine ve Hristiyanlara büyük zararı dokunur düşüncesiyle ondan elçiler aracılığıyla aman diledi. Vergi ve haraç vermeyi kabul eden kral, Timur’a kıymetli hediyeler gönderdi (Ca’ferî b. Muhammed el-Hüseynî, 2011: 40; Şerefüddin Ali Yezdi, 2013: 416-419; Abdurrezzak-i Semerkandî, 1383:894; Alan, 2015: 77; Kafalı, 1979:345). Buna mukabil Timur, ulemanın telkinleri ve Şirvan Hâkimi Şeyh İbrahim’in hatırına Kral VII. Giorgi’yi affetti (İbni Arabşah, 2012:344; Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvinî, 1379:337,338). Elçiler hızlıca krala giderek Timur’un onu affettiğini ilettiler.

Bağışlanma karşılığında VII. Giorgi, birkaç gün sonra elçileri aracılığıyla Timur'a on sekiz miskal ağırlığında bir yakut (lâl), çeşitli kaplar, kristal vazolar, altın ve gümüş nesnelere, birçok değerli kumaşlar, 1000 at ve Timur'un adına darp edilmiş olan 1000 eşrefî'yi hediye olarak getirdiler. Buna mukabil Timur da elçilere hil'atlar verdi (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:419; Nizamüddin Şami, 1987:341; Paydaş, 2006:435).

Timur, Anadolu'dan ayrılıp Gürcü Kralı VII. Giorgi'yi itaat altına aldığı sıralarda Karabağ'a gelmişti. Timur burdayken Anadolu ve Kafkasya'dan birçok Bey, Emir ve Prensin yanı sıra Azerbaycan, Sultaniye ve Kazvin'den birçok ahali gelerek yeri öpme şerefini elde ettiler. Burada bir toy düzenlendi ve gelen insanlar burda eğlendiler. Bu sırada Mardin Hâkimi İsa, pekçok hediye ile Timur'un huzuruna çıktı. Mardin şehrinin anahtarını Timur'a sunan İsa Bey, tabiiyetinin yanı sıra kızını da Mirza Ebubekir ile evlendirdi. Bu bağlılık karşısında Timur da taç, kemer ve hil'at vererek onu taltif etti (Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, 2011:39; Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehâni-yi Kazvini, 1379:336).

Timurluların yoğun olarak hediye teatisinde bulunduğu devletlerden biri de Osmanlılardı. Ankara Savaşı öncesinde Timur ve Yıldırım Bayezid arasında elçiler aracılığıyla yoğun bir diplomatik ve hediyeleşme süreci yaşanmıştır. Osmanlı devleti ile Timurlu Devleti arasında elçiler aracılığıyla gönderilen hediyeler içtimâî, politik ve gelenekten kaynaklı sayılara göre düzenlenmiştir. Timurlu devleti Osmanlı Devleti'ne hediye gönderirken geleneğe riayet ederken, Osmanlı Devleti bu geleneğe itibar etmemiştir. Osmanlı hükümdarı Sultan Bayezid, Timurlulardaki bu ananeye hürmet etmeyerek, Timur'a gönderdiği çeşitli hediyelerin yanı sıra gönderdiği kuşların ve atların sayısını hakaret maksadıyla 10'a çıkarmıştır (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:387; Elçin, 196:144). Timur bir keresinde Osmanlı Sultanı Bayezid Han'a bazı hediyeler ve bir elbise göndermiş, ancak Sultan Bayezid elçinin yüzüne bakmayarak, hediyelere ilgi göstermemiştir (Aşıkpaşazade, 2010:121). Timur'un Kemah kalesini fethetmesi üzerine Osmanlı hükümdarı Sultan Bayezid, Timur'a birçok kıymetli hediyelerle bir elçi göndererek özür diledi (Nizamüddin Şami, 1987:301). Bu defada Timur bu hediyelere önem vermeyerek elçiye Sultan Bayezid'e söylemesi için "... *Bir kimseye devlet yar olmazsa, kendisinin hayrını isteyen nasihat edenlerin nasihatları ona fayda vermez, bir de mert o kimsedir ki, sözünde durur, çünkü sözü ve işi birbirine uymamak namertlik alametidir. Eğer sen Kara Yusuf ailesini göndermiş olsaydın, hanedanın selamete kalırdı ve Kamah kalesi meselesinde mübarek Mürdeazad etseydin kendi boynunu mezellet halkasından kurtarmış olurdun. Şimdi merdane sebat et ve intikamımıza hazır ol*" (NizamüddinŞami, 1987:301) diye haber gönderdi.

Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid ile Timur arasında Ankara Savaşı öncesi Yıldırım Bayezid'in göndermiş olduğu hediye sayısının Timurluların adetlerine ters düşerek hakaret kabul edilmiştir (Aryancan, 2014:566). Çağatay Hanlığının âdetlerine göre, 9 çeşit hediye uygulaması Timur Devleti'ne karşı Osmanlı Devleti tarafından farklı şekilde uygulanarak savaş sebebi olarak kabul edilmiştir. Timur ile Yıldırım Bayezid arasındaki düşmanlık, iki devlet arasında karşılıklı olarak gelip giden elçilerin görüşmelerine ve getirdikleri hediyelere de doğrudan yansımaktaydı. Hediyeleşme geleneği olan hemen hemen tüm devletlerde hediye

sadece ülkeler arasında iyi ilişkileri sağlanmasına vesile olmamış ilişkilerin bozulmasına da aracı olmuştur (Elçin, 1964:144). Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid'in Timurlu devleti hükümdarı Timur'a göndermiş olduğu hediyeler iyi ilişkileri bozmak maksadıyla gönderilmiştir.

Yine Yıldırım Bayezid'in oğulları Ankara Savaşı sonrası elçi olarak Şeyh Ramazan'ı Timur'a bağlılıklarını bildirmek üzere birçok peşkeşin yanı sıra kızıl altın, atlar, kuşlar, hayvanlar ve simli kumaşları hediye olarak gönderdi. Yıldırım oğullarından Müslüman Çelebi elçisi aracılığıyla "*Sahipkıran, lütf-u keremiyle babama merhamet gösterdiğinden, herkes ondan ümit vardır ve itaat kemerini bağlamıştır. Her ne emredilirse başımız üstüne*" diye haber göndermiştir. Şehzadenin bu sözlerinden memnun olan Timur, İsreyka'yı, nahiye ve köyleriyle birlikte şehzadeye bağışladı. Müslüman Çelebi'nin kendisine göndermiş olduğu elçiye Timur, şehzadeye vermesi için altın işlemeli hil'at, altın kemer, mücevher işlemeli bir taç ve at hediye etti (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:400).

Timur ile hediye teatisinde bulunan bir diğer devlet ise Bizans İmparatorluğu'du. Ankara Savaşının hemen öncesinden başlayan münasebetler temelde Timur'un Bayezid'i yenmesi ve Timur'un onunla hiçbir surette onunla anlaşmaması üzerine kurulmuştu. 10 Aralık 1399'da uzun bir Avrupa seyahatine çıkan II. Manuel Palaiologos'un yerine Bizans idaresinde bulunan VII. İoannes Palaiologos, bir taraftan Bayezid ile anlaşma yoluna giderken diğer taraftan Timur'a elçi olarak bir Dominiken keşişini gönderdi. Elçi, Timur'un huzuruna çıkarak Bayezid'i mağlup ettiği taktirde Bizans'ın Türklere ödemiş olduğu yıllık haracı kendisine vereceklerini, ilettiler (Nicol, 2016: 387). Ankara Savaşı sonrası Timur'un galip gelmesi neticesinde VII. İoannes Palaiologos, elçileri yanında hediyelerle birlikte, onu tebrik etmek, itaat bildirmek ve cizye vermeye hazır olduğunu haberini götürmek için gönderdi. Timur bunları kabul ile muayyen bir cizye kararlaştırarak elçilere hil'at verdi ve kendilerine izzet ve ikramda bulunduktan sonra memleketlerine gönderdi (Nizamüddin Şami, 1987: 315). Timur ve Bizans arasında elçilik teatisinin gerçekleştiği vakasının yanı sıra Bizanslı yöneticinin Timur'a gönderdiği hediyelerin mahiyetiyle ilgili ne Hristiyan ne de Müslüman mülliflerin eserlerinde detaylı bilgi bulunmamaktadır. Ancak *Târih-i Kebîr*'de Timur'un Bizans Tekfuruna elçi gönderdi, cizye istedi. Buna karşılık Tekfur, değerli armağanlarla 10 yük (harvar) filori gönderdi, şeklinde bilgi yer almaktadır (Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, 2011:44).

Ankara Savaşı sonrasında Timur ağırlıklarıyla birlikte Batı Anadolu yönünde ilerleyişini sürdürdü. Adalar denizinde birçok prens ve Bizans İmparatoru Timur ile temasa geçerek onun Yıldırım Bayezid'i mağlup edişini tebrik ederek kıymetli hediyeler sundular. Timur, İzmir'e gelme yolundayken Foça'daki Rumlar, elçiler aracılığıyla pekçok hediye göndererek itaat ve bağlılıklarını bildirdiler. Bu sırada Midilli Prensi'de Foça'daydı. Timurlu askerleri İzmir Kalesini kuşattıkları sırada Timur torunu Muhammed'i Foça'nın ahvalini tetkik için oraya gönderdi. Muhammed Foça'ya geldiğinde Midilli Prensi onu karşıladı, ona layık olduğu dercede hürmet ve ikramda bulundu. Midilli Adası Prensi Timur'un torununa birçok hediyeler taktim etti. Mirza Muhammed ise bu hediyelere karşılık prense muhabebet alameti olarak bir asa hediye etti. Bu ziyafet ve hediyeleşmeden sonra ikisi ayrıldı. Mirza Muhammed atına binerek Timur

ordugahına giderken Midilli Adası Prensi de kadırgasına binerek Foça'dan ayrıldı (Dukas, 2013:63,65).

Timur'un hediyeleşme teatisi içerisinde olduğu ülkelerden biri de Mısır ve Çin olmuştur. Timur her iki ülkeyle ilişkileri iyi tutup geliştirmek için kendi aralarında hediye teatisinde bulunmuşlardır. Karşılıklı verilen hediyelerin başında kürk, at, firuze taşı, altın, gümüş, ipekli kumaşlar, köle, misk, amber, deve kuşu, zürafa gelmekteydi (Clavijo, 1993:95). Mısır hükümdarı Sultan Berkuk oğlu Ferec, Ankara Savaşı sonrasında Yıldırım Bayezid'in başına gelenlerden çekindiği için yanında alı koyduğu Atalmış'ı bıraktı ve onunla birlikte iki de adamını elçi olarak Timur'a gönderdi (İbni Tagrıberdi, 2013:346). Sultan Ferec, ona; "...*Ben Emir'in bir bendesiyim; benim sığınacak bir yerim varsa o da Emir'in bargahunun eişiğidir, eğer Emir merhamet edip de bendeliğe kabul ederse bundan sonra mazinin hilafına olarak bendelikten ayrılmam bu memleketin hutbesini emir'in adına okutur ve sikkesini onun adına basarım ve her sene haracı, hazineiamireye gönderirim*" (Nizamüddin Şami, 1987:327), sözlerini anlatan bir mektupla birlikte peşkeş olarak altın, gümüş, mücevher, bol miktarda Mısır kumaşı, at, katır ve deve göndermişti. Buna karşılık Timur, gelen elçilere hil'atlar giydirip altın kemerler verdi. Sultan Ferec'e verilmek üzere bir taç, murassa kemer, altın ve hil'at-ı hassa'yı elçilerle birlikte gönderdi (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:409; Ca'ferib. Muhammed el-Hüseynî, 2011:36,37). Çin yıllıklarında Timur'un 1388, 1392, 1394 yılında ve sonrasında Çin sarayına vergi yerine geçebilecek hediyeleri elçiler aracılığıyla yolladığı (Grousset, 2011:445) ve Çin'inde birçok defa Timurlulara paha biçilmez hediyelerle elçi gönderdiği bilinmektedir (Roux, 2014:342).

Timur, yakın veya uzak komşu devletlerle ekonomik nedenlerden dolayı iyi ilişkiler içerisine girmiştir. Fransa Kralı VI. Charles'a bir mektup göndererek Timurlu tüccarlar ile Fransız tüccarların iki ülkenin topraklarında serbest bir şekilde ticaret yapmaları gerektiğini "...*Çünkü dünya tüccarlar sayesinde refaha erer..*" sözleriyle vurgulamaktadır (Aka, 2005:115). Timur, İspanya ile ticari ilişkiler içerisine girmiş bilhassa da İspanya ile ilişkileri iyi tutarak bu ilişkilerin gelişmesinde elçilikler aracılığıyla hediyeleşme teatiyle yapmıştır. Timur ülkesinin başkentini müreffeh seviyeye çıkarmak istemesi İspanya Kralı Hanri'nin Timurlu ülkesine elçi olarak görevlendirdiği İspanyol elçisi Clavijo'nun dikkatini çekmiş ve seyahatnamesinde de Timur'un bu çabalarını dile getirmiştir (Aka, 2017:186,190). Clavijo Timurluların hâkim olduğu topraklara vardığımızda, Timur'un emri gereği yol boyunca her türlü ihtiyaçlarının gece gündüz demeden karşılandığını ve kendilerine şenlikler düzenletip hediyeler sunulduğundan bahsetmektedir. Clavijo, Timur'un Semerkant'ta kendilerini Timurlu adetleri gereğince karşılandıklarını ve öncelikle Timur'un İspanya Kralı Hanri'nin sıhhatini "*İspanya kralı oğlum nasıl?*" diye sorduğunu ve niçin geldiklerini anlattıktan sonra içerisinde şahinlerinde olduğu birçok kıymetli hediyeleri sunduklarından bahseder (Clavijo, 1993:128,141).

2. Özel Günler ve Seferler Sırasında Timur ve Yakınlarının Hediyeleşmeleri

Timurlu devletinde hediyeleşme sadece siyasi ve askeri ilişkiler çerçevesinde sınırlı kalmamıştır. Timurlu devletinde evlenme, doğum ve sünnet düğünlerinde, Mirzaların tahta

çıkmalarında, seferler sonrasında mücevher ve para saçılması (hediye verilmesi) gelenek haline gelmişti. Timur'un Nisan 1394 yılında ikinci defa Mardin'i kuşatması esnasında Saray Mülk Hatun, çaparla Şahruh Mirzanın bir oğlu olduğu müjdesini göndermesi üzerine (NizamüddinŞami, 1987:184) Timur sevincinden başındaki miğferini havaya fırlatarak sadece toylar düzenletip büyüklü küçüklü herkese hediyeler vermemiş aynı zamanda şehir halkını da bu doğum haberi üzerine affetmiştir (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013: 238,239,246). Görüldüğü gibi Timurluların sevinçlerini paylaşmak için de hediyeler verdikleri görülmektedir. Nitekim Timur buluş çağına gelmiş olan şehzadeleri evlendirmek için toy düzenlemiş ve bu toya dönemin seyyidlerini, kadılarını, hafızlarını, ilim adamlarını, şehir halkını ve birçok ülkenin elçilerini davet etmiştir. Düzenlenen bu toyda şehzadeler Hanefi mezhebine uygun bir şekilde nikahlanmış, zifafa giren şehzadelere önce Timur'un kendisi daha sonra da beyleri çeşitli hediyeler vermişlerdir. Ayrıca Timur bu toy sonrası ülkenin dört bir yanından gelen elçilere hediye olarak sırmalı elbiseler ve altın kemerler verilmesini emretmiştir (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013:439). Yine Timur, Dilşad aka ile evlenmesi ve zifaf sonrasında halka birçok hediyeler dağıttırıştır. Harezmin yönetimini elinde tutan Hüseyin Sufi öldükten sonra yerine kardeşi Yusuf Sufi geçmişti (İbni Arabşah, 2012:73). Yusuf Sufi, Timur ile iyi geçinmek niyetindeydi. Timur da barıştan yanaydı. Karşılıklı olarak barış anlaşması yapıldıktan sonra Timur, Yusuf Sufiden güzelliğiyle meşhur yiğeni Hanzede'yi (Sevinbike) oğlu Cihangir'e istedi (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013:106). Yusuf Sufi, Hanzede'nin çehizini tamamladıktan sonra istedikleri vakit Hanzede'yi götürmelerini söyledi. Ancak ilerleyen dönemlerde Yusuf Sufi Timur'a verdiği sözü tutmayarak Kat şehrini yağmalayarak ahalisini de şehirden sürdü. Timur, bu durum üzerine ordusunu toplayarak Yusuf Sufi üzerine yürümeye hazırlanırken, Yusuf Sufi aman dileyerek isterlerse Hanzade'yi çehizi ile birlikte yollayacağını söyledi. Timur, Hanzade'yi Harezmden getirmeleri için Karaçar Noyan'ın asilzadelerinden oluşan beylerini gönderdi. Yusuf Sufi, bu beyleri izzet ve ikramla karşılayarak şenlikler düzenledi. Karşılıklı hediyeler verildikten sonradaHanzade'ye güzel bir düğün yaptı ve Semerkant'a gönderdi. Hanzade, Semerkantta gelince şehir muazzam bir şekilde süslenerek toy düğünü yapıldı. Hanzadenin nikahı esnasında saçılan altın ve mücevher'in haddi ve hesabı yoktu (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013:108). Hanedan üyelerinin düğün toylarında çok kıymetli ve kalabalık hediyeler sunulmaktaydı. Timur henüz hayattaken torunu Uluğ Bey'in Aka Biki/Hanzade Bike ile evliliklerini görmek isteyerek onları Eylül 1404'te büyük bir toyla evlendirdi. Kân-ı Gül yurdunda gerçekleşen toyda sayılamayacak kadar çok çadır kuruldu. Muhteşem toyda çeyiz olarak verilenler nikahnamede kayda geçirildi. Bunlar, Keşmir ve Hindistan şehzadeleri ile Hotan ve Türkistan padişahlarının hediyeleri 1000 köle, çok sayıda deve, at ve katırdan oluşmaktaydı (Tacü's-Selmâni, 1999: 13).

Timurlulardaki hediyeleşmeye bir başka örnekte Timur'un komşu ülkelere karşı başlatmış olduğu seferler sonrasında elde etmiş olduğu başarılar sonrasında fetihnameler yazdırarak çaparlar (haberci) aracılığıyla kendi haremını yanına getirtip fakir ve miskinlere bolca hediyeler dağıtmalarıdır. Nitekim Timur Mazenderan (Yücel, 1989:9) topraklarını fethettikten sonra Şehzade Şahruh'a, torunları Halil ve Şehzade Rüstem'e kızından olan

torunu sultan Hüseyine, Saray Mülk Hanıma, Tuman ağa ve diğer ağaları getirmeleri için çaparlar gönderdi. Timur'un Semerkanda göndermiş olduğu çaparlara hanedan üyeleri sayısız hediyeler verdiler. Timur'un isteği üzerine Cilavun denilen yerde buluştular. Şenlikler düzenleyerek fakir ve miskinlere sadakalar vererek Semerkant'dan getirdikleri hediyeleri dağıttılar (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013: 202,203).

Timurlulardaki hediyeleşmeye bir başka örnekte seferler sonrası Timurlu hanedan üyelerine ve beylerine verilen hediyelerdir. Timur, Hindistan seferi sonucunda şehzadelere ve şehrin ileri gelenlerine Hindistan'dan getirmiş olduğu hediyeler arasında şehzade Sultan Muhammed'e iki fil göndermesi dikkat çekicidir (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013:321). Timur, 1391 yılına Semerkant'tan Deşt-i Kıpçak'a doğru askerleriyle birlikte yol alırken olumsuz hava koşullarında dolayı kışı Taşkent'te geçirmek zorunda kalmıştı. Timur, askerlerine cesaret vermek amacı ile silahlar ve rütbeler vererek emirlerine ve ileri gelen devlet ricaline sevgi göstererek, askerlerinin tamamına yüğrük atlar, sırmalı hila'tlar, dirhem ve dinarlar hediye etmiştir (Nizamüddin Şami, 1987:142). Timur, din konusunda son derece titiz olup yaptırmış olduğu hayratları yakinen takip etmiş ve hayratların yapımından sonra da şenlikler düzenleyip ustalara hila'tlar giydirek atlar hediye etmiştir (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013:321). Timur'un ölümünden sonra halefleri de hediyeleşme geleneklerini devam ettirmişlerdir. Mirza Şahruh, oğlu Uluğ Bey'in karısı Hanzade Bike'nin hamile olduğu haberini alınca Hanzade Bike'yi Herât'a davet ederek gelini ve doğacak torununun onuruna bir eğlence düzenlemiş ve halka sayısız hediyeler dağıtmıştır. Timur'un haleflerinden Mirza Şahruh'un hanımı Gevherşad Ağa'nın Mirza Muhammed Cukî ile Mihr-i Nigâr Ağa Binti Şems-i Cihan'ın evlilikleri için vermiş olduğu eğlenceler de dağıtılan hediyeler Timurluların tarihinde dağıtılan unutulmayacak hediyeler arasında arasındaydı (Alan, 1999:236). Mirza Ebû Said, Şehzade Baysungûr'un doğumu için Herât'ta büyük bir toy düzenlemiş ve bu toya birçok ülkeden insanlar davet edilerek dönemin meşhur müzisyenleri hünerlerini sergileyerek hediyeler dağıtılmıştır (Hasan-ı Rumlu, 2006:423).

Timurlularda hediye sunulmasının sebeplerinden bir tanesi de taziye idi. Timurluların hâkim olduğu coğrafyaya çeşitli vesilelerle gelen komşu ülkelerin elçileri, Timurlu hükümdarların her şehirde görevlendirdiği refakatçılar eşliğinde Timur'un huzuruna getirildi. Bu yabancı elçilere Timur'un emriyle konakladıkları her yerde şenlikler düzenlenir hediyeler sunulurdu (Roux, 2014:354). Buna karşılık yabancı ülkelerin elçileride kendilerine eşlik eden görevlilere işleri bitince bu hizmetlerinden dolayı at hediye etmek zorundaydı. Yabancı ülkelerden Timur'un huzuruna gelen elçiler Timur'un izni olmadan da ülkeden ayrılamazlardı (Clavijo, 1993:116,124).

3. Timur Dönemi Sunulan veya Kabul Edilen Hediyeler

Timurlularda hükümdarlara mahsus ve yöneticilerin hükümdar olduğunu gösteren çeşitli hâkimiyet alâmetleri vardı. Bu hakimiyet alemetlerini maddi ve manevi unsurlar olarak iki grupta değerlendirmek mümkündür. Ünvan ve lakapları manevi unsurlar arasında değerlendirirken, taht, tâc, sikke, çetr, hil'at, ok, yay, yüzük (mühür), kemer, çadır'ı maddi

unsurlar arasında olup, Timurlularda teati olunan hediyeler arasında olduğu görülmektedir (Nizamüddin Şami, 1987:297,327).

Timurlularda hakimiyet alemetlerinden biride hükümdarlara verilen ünvanlardı. Timur Cengiz soyundan olmadığı için Moğol soyundan gelen Kazan Han'ın kızı Saray Mülk Hanımla evlenerek "Küregan" (Han güveysi) ünvanını alarak Çağatay devleti sonrası Timurlu devletinin başına geçmiştir Böylece Timur'un Küregan ünvanını alması (İbni Arabşah, 2012:36) bölgedeki güçleri birleştirmede temel etken olmuştur. Timur Emir ünvanını aldıktan sonra dünyaya hükmeden anlamına gelen "Sahipkiran" ünvanını almasında gücüne güç katan manevi hediyelerdendir (Roux, 2001:493).

Timurlu tarihinde en çok zikredilen hediye türü hil'at'dır. Hil'at; İslâmiyet öncesi Türk devletlerinden başlayarak Çin, Eski Mısır, Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçuklu, Bizans ve Memlûk tarihinde de verilen hediyelerdendir (Merçil, 2007:43). Timurlularda hil'at, hükümdarlar tarafından taltif etmek ve şereflelendirmek maksadıyla devlet adamlarına ve diğer bazı kişilere giydirilen değerli elbiseyi ifade eder. Timurlularda hil'atlar hâkimiyet sembolü olarak derece ve rütbe itibariyle daha yüksek olan bir makamdan, daha aşağı kademelerde olan vassal hükümdarlara, devlet adamlarına, kendilerinin yaptıkları hizmetlerden veya itaatlarından dolayı ödüllendirmek için verilmekteydi (Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:155,186,214,264,273,404,409).

Timurlularda giyim kuşam olarak hediye edilen eşyalar arasında genellikle ipek kumaşlar, yünlü dokumalar, kadifeler, kürkler, börk, kaftan, kemer, bulunmaktaydı (Aka, 1994:193). Clavijo seyahatnamesinde, Timurluların hâkim olduğu bölgelerde rengarenk ipekli kumaşların ve tafta ve kreplerin bolluğundan bahsederek Timurluların bu eşyaları hediye ettiğinden bahsetmektedir (Clavijo, 1993:176,177).

Timurlulara ait kaynak ve araştırma eserlerinden edilen bilgiler ışığı altında ev eşyası olarak başta çadır, gümüş ve altın vazolar, altından ve gümüşten yapılmış kadehler ve tabaklar, çeşitli desenlerde dokunmuş kilimler verilen hediyelerin arasındaydı. Fars vilayetinin padişahı Şah Şücanı Timur'un büyüklüğünü anlayınca beylerinden Ömer Şah'ı Timur'a elçi olarak, iki ülke arasında dostluk kurulması için içinde ak çadırların da olduğu nadide hediyelerle bir de mektup gönderdi. Şah Şücanı mektupta "... Dostluk adına sana elçi gönderip, bizim buralarda yetişen iyi şeylerden peşkeş yolladım. Eyer ve koşumları altından yapılmış atlar, binicileriyle birlikte katırlar, kumaşlarla yüklü develer, scarlet ve ak çadırlar, ala bargahlar ve kandiller gönderdim. Bunların tamamı yalnız dostluk hatırınadır "(Şerefüddin Ali Yezdi, 2013:136).

Timurlu hükümdarları ziynet eşyası olarak hanedan mensuplarına verdikleri hediyelerin başında altın ve çeşitli mücevherler gelmekteydi. Ancak yabancı ülkelere gelen veya gönderilen hediyelerin başında da firuze ve elmas gelmekteydi (Aka, 1994: 204). Bu değerli maden eşyaları dışında gümüşten yapılmış, kolye, bilezik, yüzük ve benzeri ziynet eşyalarında hediye olarak alınmış veya gönderilmiştir (Clavijo, 1993:116).

Timurlular arasında en değerli hediyelerden biri olarak savaş araç gereçleri olarak başta silah gelmekte olup, devletler ve hükümdarlar arasında arasındaki hediyeleşmelerde taltif,

dostluk ve iyi niyet göstergesi olarak hediye edilmiştir. Timurlular döneminde daha çok silah tabii metbû ilişkisinin bir sonucu olarak sunulan silah, siyasî bir mesaj mahiyetinde bir tehdit unsuru olarak kullanılmıştır (Göksu, 2008:457). Timurlular için en değerli silahların başında ok, yay ve kılıç gelmektedir. Timurlularda hükümdarlara hediye edilen ve gönderilen kılıçların namlusuna altın ve gümüş kakmalar işlenmiştir (Bozkurt, 2002: 407). Ayrıca mızrak ve eyer takımı, zırh ve miğferlerden oluşan çeşitli savaş araç ve gereçlerinin hediye olarak verildiği ve alındığı bilinmektedir. Clavijio, elçilik heyeti ile Semerkant'ta ulaştığında Çinden Timur'a gelen hediyeler arasında iki bin zırhlı elbise ve miğfer olduğundan bahsetmekte olup bu zırhlı elbiselerin ve miğferlerin ispanyadakilere benzediğini söylemektedir (Clavijo, 1993:180).

Birçok kültürde önemli bir yeri olan at, Timurluların hayatlarının bir parçası olmuştur. Timurlu hükümdarlar kendi aralarında ve komşu devletlerle olan siyasi iktisadi, içtimai ilişkilerini devam ettirmelerinde binek hayvanı olarak atı hediye etmişlerdir. Ata Timurlular hayatlarını önemli ölçüde kolaylaştırdığı için büyük önem vermişler gerek hanedan üyeleri ve devlet ricali arasında gerekse yabancı devletlerle ilişkilerin sürdürülmesinde en önemli hediye unsuru olarak tercih edilmiştir. Şirazdan gelen Kutbuddin Kummi Timur'un dergahına geldiğinde, Timur'a hediye olarak at, deve, katır, kumaş, altın, gümüş, çadır ve otağdan oluşan çok sayıda kıymetli hediyeler getirmiştir (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013:418). Timur'un Akşehir'de olduğu sırada Mısırlılar Timur'un gücünden çekindikleri için Timur'un ne zamandan beri kendilerinden istediği Emir Atlamışı ve Ahmet ve Akte adında iki elçiyi Timur'a takdim edilmek üzere çok sayıda mal, sayısız hazineler, altın değerli Arap atları, çok sayıda mücevherler, cevherler, misk, amber, Mısır kılıçları ve nadide İskenderiye kumaşlarını hediye olarak gönderdi (Nizamüddin Şami,1987: 327). Timurlularda hediye olarak alınan hayvanlar arasında deve, katır, kartal, şahin, zürafa, fil, deve kuşu bulunmaktaydı. Mısır hükümdarı Sultan Berkuk'un elçisi Mengli Buga, Timur'un ergenlik çağına gelen şehzadeleri evlendirdiği düğün toyuna davet edilmiş, beraberinde hediye olarak bir zürafa ve dokuz deve kuşu getirmişti (Şerefüddin Ali Yazdi, 2013:437). İspanyol kralının Timur'a göndermiş olduğu hediyeler arasında şahin de bulunmaktaydı. İspanyol elçi Clavijo seyahatnamesinde Timur'a getirdiğimiz hediyelerden olan şahin'i gören Timur'un torunu Sultan Ahmet Mirza şahinlerden birini istediğini ancak Ahmet Mirza'nın bu isteğini kabul etmediklerini kendilerinin bu hediye için Timur'a verilmesi için gönderildiğini söylediklerini yazmaktadır (Clavijo, 1993:108).

Köylerde ve göçebe yaşamda ise kölelerin gücünden yararlanıldığı için Timurlularda köleler teâti olunan hediyelerin başında gelmektedir. Yine Timurlularda yiyecek ve içeceklerinde hediye edildiği ve kabul edildiği bilinmektedir. Hediye edilen bu yiyecek ve içecekler arasında mercimek, buğday, pirinç, kabak, havuç, şalgam, keşkek, şalgam turşusu, harda, gül suyu, elma, incir, kayısı, üzüm, kavun, pekmez ve bal, yoğurt, şarap bulunmaktaydı. Timur'a bir defasında Tebrizden turfanda bir kavun getirmişlerdi. Timur "Gerçi Yusuf Sofi bize mualefet ediyor, fakat mademki aramızda akrabalık vardır, bu turfanda kavun onsuz yemek doğru değildir" diyerek kavunun bir altın tabak içinde hediye olarak Yusuf Sofi'ye gönderdi (Nizamüddin Şami,1987:327). Timurlularda hangi kesimler arasında

karşılıklı olarak verilen ve alınan hediyelerin mahiyetine balılacak olursa, bu hediyelerin gündelik hayatta ihtiyaç duyulan maddeler olması oldukça dikkat çekicidir.

4. Timur Dönemi Hediyelerin Anlam ve Önemi

Timurlular, hediyeleşme geleneğine büyük önem vermekteydi. Bu yüzdendir ki Timurlularda birçok vesilelerle çeşitli devletlere sunulan ve bu devletlerden alınan hediyelerin anlamı ve işlevi vardır. Ayrıca Timurlularda hediyeleşme belli kurallar çerçevesinde yapılmaktaydı. Çeşitli vesilelerle birçok komşu ülkelerden elçiler vasıtasıyla gönderilen hediyelerin sunumu ve kabulü belli kurallar doğrultusunda yapılmaktaydı. Timurluların geleneklerine göre elçiler Timurlu hükümdarların huzuruna çıkmadan önce elçilerin önem derecesine göre birkaç gün ağırlandı (Clavijo, 1993:138) ve Timurlu hükümdarlarının kendilerini huzuruna kabul etmelerini beklerlerdi. Daha sonra Timur ve haleflerinin yaşadığı sarayların bir odasında çağrılmalarını beklerlerdi (Clavijo, 1993:132). Timurlu hükümdarların huzuruna kabul edilen elçiler ülkelerinden getirdikleri hediyeleri sunmadan önce Timurlu devletinin adeti gereğince üç defa hükümdarın karşısında eğilmek zorundaydı. İspanya Kralı tarafından Timurlu ülkesine gönderilen Clavijo ünlü seyahatnamesinde “*Timur’un huzuruna kabul edildiğimizde Timur’u görür görmez hemen eğildik. Dizlerimizi yere koyduk. Kollarımızı çaprazvari olarak göğsümüzün üzerine bağladık. Sonra bir adım ilerledik ve aynı şekilde tekrar eğildik. Üçüncü adımı attıktan sonra dizlerimizin üzerinde kaldık. Ta ki Timur kalkmamız için emir verene kadar. Timur bu emir verdi...*” diye bahsetmektedir. Timurluların elçi kabulü ve hediyeleşme adeti gereğince Timurlu hükümdarlara komşu ülkeler tarafından sunulan hediyeler hemen açılmaz üç gün bekletilirdi. Clavijo, Timur’un Mısırlı Sultanın göndemiş olduğu hediyelere hemen bakmadığını üç gün sonra bakacağını seyahatnamesinde bahsetmektedir (Clavijo, 1993:143). Timurlularda yabancı ülkeleden gelen elçilere hediye sunumunda Timurlu hükümdarlar tarafından birçok sorular da sorulabilmekteydi. Aynı zamanda Timur kime bir hediye sunduysa karşılığında bir hediye verilmeliydi. Timur’a sunulan hediyelerin değeri Timur’a gösterilen hürmeti ve saygınında göstergesiydi. Yabancı ülkelerden gelen elçiler ülkelerinin sahip olduğu önem derecelerine göre kabul ediliyor ve Timur’a hediyelerini sunuyorlardı. Clavijio kendilerinin Semerkant’a Timur’un huzuruna çıktıkları sırada Çinli elçilerinde Timur’a sunulmak üzere beklediklerini ancak Timur’un emriyle önce kendilerinin huzura alındığını belirtmektedir (Clavijo, 1993: 129,149).

Hediyelerin sayısı Timurlularda çok önemliydi. Genellikle Çağatayların 9 sayıs yahut 9 çeşit hediye geleneği Timur döneminde de sürdürülmüştür. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Şirvanşah Şeyh İbrahim ve Yıldırım Beyazid’in Timurla hediyeleşmesinde görüldüğü üzere Timurlularda 9 çeşit hediyein karşılıklı sunulması önemliydi. Timur’un diğer devlet ve hanlıklarla hediyeleşmelerinde 9 çeşit hediye sunma geleneğinde dönemin kaynakları kifayetsiz kalmaktadır. Bu kaynaklar, daha ziyade birkaç hediyein ismini zikrederek yahut onları da zikretmeden hediyeleştirel ifadesini kullanmışlardır.

Sonuç

Hemen hemen bilinen tüm kültürlerde var olan hediyeleşme geleneği toplumsal hayatın önemli bir parçası olmuştur. Hediyeleşmeye büyük önem veren Timurlularda hediye gündelik

hayatta hanedan üyelerinin ilişkilerinin gelişmesinde ve karşılıklı muhabbet ve dostluk ortamının sağlanmasında etkili olmasının yanı sıra siyasî ve iktisadî hayatta da etkili olmuştur. Bu bağlamda yapılan karşılıklı hediyelerin başında at, kumaş, elbise, takı, para, altın ve zarurî ihtiyaç maddeleri olunan eşyalar gemektedir. Timurlularda komşu devletlerin hükümdarları arasında çeşitli sebeplerden dolayı hediyeleşmeler olduğu tespit edilirken, devletlerarası siyasî ilişkilerin düzeltilmesi ve yenilenmesi amacıyla hediyeleşmeye gidildiği görülmektedir. Gerek Timurlularda gerekse komşu ülke ve beyliklerde hediyeler, hem gönderen hem de kabul eden hükümdarların karşılıklı olarak güç ve nüfuzlarını ortaya koymalarının en iyi yollarından biriydi. Timur ve halefleri zamanında gerçekleşen hediye teatisi ile komşu hükümdarlar arasında diplomatik, siyasî veya ticarî ilişkiler kurulmuştur. Timurlular dönemini anlatan kaynak ve araştırma eserlerindeki bilgiler doğrultusunda, Timur ve haleflerinin birçok kez çeşitli sebeplerden dolayı komşu ülkelerle karşılıklı olarak kıymetli hediyeler teâti ettikleri görülmektedir. Timurlu Devleti'nin başına geçen hükümdarlar, öncelikli olarak hükümdarlığını hissettirmek için başta hanedan üyeleri olmak üzere emirlere, devlet ricaline ve halka hediyeler dağıtmışlardır. Bu hediyeleri Timurlu Hükümdarlar dinî ve sosyal kutlamalarda sevgisini, memnuniyetini belirtmek için hediyeler ve sadakalar dağıtmışlardır. Timurlularda hediye ve hediyeleşme, yalnızca geleneksel bir devamlılıktan kaynaklanmayıp, siyasî ve iktisadî açıdan bağlılık, itaat, dostluk, barış ve dayanışmanın aracıydı. Timurlular döneminde komşu ülke ve beyliklerle gerçekleştirilen hediyelerin her iki tarafın ve dönemin kültürel yapısına uygun olarak gönderildiği görülmektedir. Yine Timurlularda hediyeleşme geleneğinin belirli kurallar çerçevesinde yapıldığı ve karşılıklı olarak verilen eşyaların her birinin birer anlam taşıdığı da bilinmektedir.

Kaynaklar

- Abdurrezzak-i Semerkandî, (1383). *Matla'ı Sa'deyn ve Mecma'ı Bahreyn*, C. I/II, Neşr. Abdul Hüseyin Nevâi, Tahran, Pejuhaşkah-ı Ulum-i İnsanı ve Muta'alat-ı Ferhengi.
- Aka, İsmail (1994). *Mirza Şahrüh Ve Zamanı (1405-1447)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Aka, İsmail (2005). "Timur Sadece Bir Asker Mi İdi?", Makaleler, C.II. (Haz. E.S. Yalçın – Ş. Gedikli), Ankara: Berikan Yayınları.
- Aka, İsmail (2017). *Timur ve Devleti*, Ankara: TTK Yayınları.
- Alan, Hayrunnisa (1999). "Bir Timurlu Hanımı; Gevher Şad Ağa ve TarhaniEmirler", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir: s.231-248.
- Andican, A.Ahat (2019). *Emir Timur, Tarih, Siyaset, Miras*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Araycan, Ayşe Atıcı (2014). "Ankara Savaşı Öncesi Diplomatik Görüşmeler", *1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi (Yıldırım- Timur) Bildiri Kitabı*, Ankara: 9-12 Ekim 2012, TTK Yayınları.
- Âşıkpaşazade, (2010). *Tevarih-i Al-i Osman*, (Haz. Kemal Yavuz, M.A. Yekta Saraç), İstanbul: Gök kubbe Yayınları.

- Barthold, Wilhelm (1990). *Uluğ Bey ve Zamanı*, (Çev. İsmail Aka), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 1000 Temel Eser Serisi.
- Bozkurt, Nebi (2002). “Kılıç”, *DİA*, XXV, ss. 405-408.
- Ca'feri b. Muhammed el-Hüseynî, (2011). *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (Çev. İsmail Aka), Ankara: TTK Yayınları.
- Dukas, (2013). *Kroniği (1341-1462)*, (Çev. V. Mirmiroğlu), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Ebû Bekr-i Tihrani, (2014). *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara: TTK Yayınları.
- Elçin, Şükrü. (1964). “Türklerde Atın Armağan Olması”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, S.I, Ankara: Ankara Basımevi.
- Göksu, Erkan (2008). *Türk Kültüründe Silah*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Grousset, Rene, (2011). *Stepler İmparatorluğu, Atilla, Cengiz Han, Timur*, Ankara: TTK Yayınları.
- Hâfız-ı Ebrû, (1385). *Zübdetü't-Tevârîh*, C. 2, (Neşr. Seyyid Kemal HâcSeyyid Cevadi), Tahran: Vizâret-i Ferheng ve İrşad-i İslâmî.
- Hasan-ı Rumlu, (2006). *Ahsenü't-Tevârîh*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara: TTK Yayınları.
- İbni Arabşah, (2012). *Acâibu'lMakdûr- Bozkırdan Gelen Bela*, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.
- İbni Tagrıberdi, (2013). *En-Ncümü'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, (Çev. D. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.
- Manz, Beatrice Forbes (2006). *Timurlenk-Bozkırların Son Göçebe Fatihî*, (Çev. Zuhâl Bilgin), (2. Baskı), İstanbul: Kitap Yayınları.
- Merçil, Erdoğan (2007). *Selçuklular'da Hükümdarlık Alâmetleri*, Ankara: TTK Yayınları.
- Muhammed Yusuf Valeh-i İsfehânî-yiKazvinî, (1379). *Hold-i Barin (Tarih-i Timuryan ve Türkmenan)*, (Haz. Mir Haşim Muhaddis), Tahran: Miras-ı Mektub Neşriyat.
- Nicol, Donald M., (2016). *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*, (Çev. Bilge Umar), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Nizamüddin Şami (1987). *Zafername*, (Çev. Necati Lugal), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özdemir, Nebi (2008). “Türk Hediyeleşme Geleneği ve Medya”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal Of International Social Research*, Volume ¼, Summer 2008, s.461-480.
- Pakalın, Mehmet Zeki, (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, İstanbul: MEB Basımevi.
- Paydaş, Kazım (2006). “Timurlu ve Türkmenlerin Şirvanşahlarla Olan Münasebetleri”, Ankara: *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 113-140.
- RoemerHans R., (1979). “Timurlular”, *İA*, C.12/1, İstanbul: MEBYayınları, s.346-376.
- Roux, J. P. (2001). *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, (Çev. Aykut Kazancıgil- Ayşe Bereket), İstanbul:Kabalcı Yayıncılık.

- Roux, J. P. (2014). *Ora Asya Tarih ve Uygarlık*,(Çev. Lale Arslan Özcan), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık
- Şerefüddin Ali Yezdi, (2013). *Emir Timur (Zafername)*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Tacü's-Selmâni, (1993). *Tarihnâme*, (Çev. İsmail Aka), Ankara: TTK Yayınları.
- Taşagül, Ahmet (1995). *Göktürkler*, Ankara: TTK Yayınları.
- Yücel, Yaşar (1989). *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)*, Ankara: TTK Yayınları.

Timur Period Gift and Gifting

Abstract

The concept of “gift”, which has a very important place in the existence and continuation of all cultures, has been one of the corner stones of diplomacy in inter state relations. It has been a very important part of the issue that constitutes the issue among the states for the ambassadors for any reason. In addition, gift making is the founder, renewer, strengthener and reinforcer of social relations in every society. While it was an interactive link and a meeting bridge where cultural values were made mutually with in the scope of social relations, it sometimes caused wars by giving political messages. In a way, gifts have been a tool for reporting the inter dependence of states. XIV. The Timurids, who emerged in Samarkand in these cond half of the century, are connected to the Turkish-Mongolian traditions, and soon became one of the major states of Turkish history by main taining their dominance in the region. Timurians received many gifts and gave gifts in their relations with foreign states. Foreign states have sometimes sent gifts to paint the Timurians to wished forwar and sometimes to take advantage of the Timurids. We come across many examples of the tradition of gift giving, which took place in the history of the Timurids in political, secular, economic and daily life. The Timurid State was in political, economic and military relations with many states such as the Ottomans, China, Egypt, Armenians, Spain, Iran and Akkoyunlu. In our study, we will try to state the gifts, the meanings of these gifts, the occasion they came or were sent, between the rulers or gentlemen of the states we mentioned in Timur, and their sultans. In addition, it is seen that the members of the dynasty, state officials, elite and ordinary people gift edamong themselves in the Timurids, and this gift was based on various reasons. It is seen that among Timurians, they are gifted for kinship, friendship, of course, love, respect, victorycelebration, peace, holidays, weddings, birth, circumcision, weakness, condolence, aid and domination. It is seen that these gifts are given and received as gifts, especially hil'at, gold, various jewelery (turquoise), money, gulâm, concubine, paper, fur, horse, camel, donkey and clothing. The value of the gift was very long lasting in the Timurid State. For this reason, foreign countries have paid attention to sending turquoise as jewelry to Timurian rulers through the envoys. According to the power of the Timurid rulers, the value of the gift increased according to the reverence. Again, there were certain rules determined by the Timurians in the acceptance of the gifts presented to the Timurids for various purposes from many countries. The Timurians, who gave great importance to these rules, would describe them as an insult when acting against this rule. Like wise, in response to gifts sent through ambassadors from various countries, Timurians were giving gifts to the ambassadors of these countries by arranging toys and entertainment. Of course, the duration of the entertainment given to these ambassadors, who came to the Timurian country from foreign countries, varied according to the strength handpower of the countries, the variety of treats and the value of gifts. In Timurids, the abundance and scarcity of the gift was also important. We also learn about them a terial and spiritual powers of this state from the tradition of the Timurid tradition.

Keywords: Timurids, Gift, Culture, Relations, Tradition.